

การนำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเจาะจงมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

อ. ดร.เกียรติยศ กุลเดชชัยชาญ

อาจารย์ประจำศูนย์ความเป็นเลิศด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา(Ethnographic research) เป็น วิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาวัฒนธรรม พฤติกรรม ค่านิยม ทักษะ ทศนคติ การใช้ชีวิตประจำวันของกลุ่มคน ผ่านการเล่าเรื่องอย่างละเอียดของนักวิจัยจากสิ่งที่ตัวเองได้สัมผัสให้ผู้อ่านฟัง

สิ่งที่ทำให้งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยอื่น มี 2 ประเด็น คือ

1 มุ่งสนใจศึกษาวัฒนธรรมด้วยวิธีการสังเกตและสัมภาษณ์

เช่น งานวิจัยเรื่อง เด็กชายในชุดขาว: วัฒนธรรมของนักศึกษาในโรงเรียนแพทย์ (Boys in white: student culture in medical school) ในปี ค.ศ.1961 ที่นักวิจัยตีแผ่ตารางเวลา การใช้ชีวิตประจำวันของนักศึกษาแพทย์ (ซึ่งในสมัยนั้นเกือบทั้งหมดเป็นผู้ชาย) ที่ดิ้นรนเพื่อผ่านแบบทดสอบและปฏิบัติหัตถการที่อาจารย์คาดหวังให้ทำได้ พวกเขาซึมซับเข้าใจวัฒนธรรมการเป็นแพทย์มาจากแรงกดดันของเพื่อนและรุ่นพี่ เรียนรู้วิธีการเจรจาต่อรองในโรงพยาบาลเพื่อความอยู่รอด นักวิจัยจึงต้องอยู่ใกล้ชิดจนเข้าใจวิถีชีวิตและความคิดของนักศึกษาแพทย์แต่ละคนได้

2 เน้นทำความเข้าใจแบบองค์รวมและอธิบายบริบทภูมิหลังอย่างละเอียด

เช่น งานวิจัยเรื่อง นักศึกษาแพทย์ (The Student Physician) ในปี ค.ศ.1957 ที่นักวิจัยเก็บข้อมูลกับนักศึกษาแพทย์จากหลายหลักสูตรในโรงเรียนแพทย์เพื่ออธิบายว่า กระบวนการเรียนการสอนให้นักศึกษาเป็นแพทย์ของแต่ละสถาบันแตกต่างกันอย่างไร และผลจากการสอนแบบนี้ทำให้นักศึกษาแพทย์ที่เรียนหลักสูตรทดลองรู้สึกและต้องปรับตัวอย่างไร (เพราะในอดีตความรู้ด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพยังไม่ชัดเจน เหมือนตอนนี้) งานวิจัยนี้ทำให้เห็นผลของวิธีการสอนระหว่างโรงเรียนแพทย์ วิทยาลัยการแพทย์ โรงพยาบาลและตัวนักศึกษาแพทย์เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม

ดังนั้น หากมีใครสนใจจะทำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา สิ่งแรกที่ผมจะถาม คือ คำถามวิจัยของคุณเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ พฤติกรรม วิถีชีวิตของคนในการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพหรือไม่ ถ้าใช่ คำถามถัดมาคือ มีเวลาที่จะคลุกวงในเพื่อสังเกต สัมภาษณ์และอ่านเอกสารของกลุ่มคนที่สนใจแค่ไหน ถ้าไม่รีบ คำถามสุดท้ายคือ คุณจะเข้าถึงกลุ่มคนที่สนใจได้ไหมและอย่างไร ถ้าตอบได้หมดแสดงว่า เป็นวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาและเก็บข้อมูลได้จริง จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้ผู้อ่านหลายคนมีภาพจำว่า ถ้าใครสนใจจะทำวิจัยประเภทนี้ต้องไปฝังตัวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มคนในวงการการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพอยู่กันหลายปีจึงออกมาได้

ในปัจจุบันมีการปรับวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาให้ลดเวลาเก็บข้อมูลน้อยลง โดยยังคงมุ่งศึกษาวัฒนธรรม คุณค่าค่านิยม ทักษะคติ การใช้ชีวิตของกลุ่มคนเช่นเดิม แต่ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารก่อนลงพื้นที่มากขึ้น เลือกเฉพาะบริบทที่ใกล้เคียงกับประสบการณ์เดิมผู้วิจัย เลือกผู้ให้ข้อมูลเฉพาะคนที่ตอบคำถามวิจัยได้ ไม่มุ่งเน้นมองในภาพรวมของทั้งบริบท เปลี่ยนมาวิจัยเฉพาะประเด็นที่สนใจ เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาแพทย์กับสหสาขาวิชาชีพ เฉพาะกลุ่มคนที่สนใจ เช่น ผู้เรียน ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วย พยาบาล อาจารย์ ฯลฯ หรือมุ่งศึกษาพื้นที่สนใจ เช่น การทำงานและเรียนรู้ในห้องฉุกเฉิน ในตึกกายวิภาค ในหอผู้ป่วยนอก ฯลฯ ซึ่งนักวิจัยเชิงคุณภาพรุ่นใหม่เรียกว่าวิธีการนี้ว่า วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเจาะจง (Focused ethnographic research) ซึ่งมีข้อแตกต่างจากวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบดั้งเดิม ดังตาราง

วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา	แบบเจาะจง	แบบดั้งเดิม
1. ประเด็นสำคัญ	<ul style="list-style-type: none"> - วิจัยประยุกต์เพื่อทำความเข้าใจ นำไปใช้แก้ปัญหาในกลุ่มคนเล็กๆ - วิจัยศึกษาในขอบเขตชัดเจน บริบทวัฒนธรรมที่คุ้นเคย เข้าพื้นที่ที่เป็นช่วงเวลาเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญที่สนใจเก็บข้อมูล - มีข้อมูลความรู้ล่วงหน้าก่อนลงพื้นที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - วิจัยพื้นฐานเพื่อหาข้อมูลความรู้ทางวิชาการของกลุ่มคน - วิจัยในภาพกว้างและลึกทุกมิติในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม อยู่ตลอดระยะเวลาศึกษา - ได้รับข้อมูลความรู้ ก็ต่อเมื่อเข้าไปในพื้นที่
2. วิธีเก็บข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - ขั้นตอนการวางแผนที่ค่อนข้างยาว - บันทึกเสียง/ภาพถ่าย/ภาพเคลื่อนไหว - เก็บข้อมูลเฉพาะเรื่องที่น่าสนใจ 	<ul style="list-style-type: none"> - การวางแผนสั้น ลงไปลุยในพื้นที่เลย - เขียนบันทึกข้อมูลจากการลงพื้นที่ - เก็บข้อมูลทุกเรื่องที่พบเห็น
3. บทบาทของนักวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าไปสังเกต สัมภาษณ์คนในพื้นที่ แบบเป็นทางการในระยะเวลาสั้นๆ ได้ข้อมูลไม่ลึก ไม่มีความสัมพันธ์กับใครที่ไม่เกี่ยวข้อง - เลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเฉพาะเจาะจง 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกตและสัมภาษณ์ในระยะเวลา ยาวนาน หลายครั้ง ได้ข้อมูลลึก คนในพื้นที่ยอมรับและรู้ว่า กำลังเก็บข้อมูลอยู่ - เก็บข้อมูลกับทุกคนที่ใกล้ชิดกัน
4. การวิเคราะห์ข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บข้อมูลไปวิเคราะห์ไปพร้อมกัน - ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบสามเส้า 	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บและวิเคราะห์ข้อมูลแยกจากกัน - ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่ได้

ปัจจุบันมีคนที่วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเจาะจงในการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพจำนวนมาก ผู้เขียนขอยกตัวอย่างงานวิจัย 3 เรื่องที่น่าสนใจ ดังนี้ เรื่องแรก การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเจาะจงในนักศึกษาพยาบาลที่ใช้การสัมภาษณ์เพื่อการสร้างแรงจูงใจ วัตถุประสงค์เพื่ออธิบายวิธีเรียนรู้และการใช้การสัมภาษณ์เพื่อสร้างแรงจูงใจระหว่างฝึกประสบการณ์ทางคลินิก ในบริบทการบริการปฐมภูมิเพื่อสร้างเสริมสุขภาพลดความเสี่ยงของหลอดเลือดอุดตัน ผู้ให้ข้อมูลคือนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 จำนวน 20 คน ผู้ป่วยจำนวน 16 คนและอาจารย์ผู้สอน 2 คนในประเทศแคนาดา ผู้วิจัยเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีประสบการณ์เดิมในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม บันทึกภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบทฤษฎีทางสังคมวิทยา

เรื่องถัดมา เปิดกล่องดำ : การสังเกตวิธีสอนวิธีเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์ของผู้ฝึกอบรมในระหว่างการออกตรวจในหอผู้ป่วยเด็ก วัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจวิธีการสอนและเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ในระหว่างการออกตรวจในหอผู้ป่วย ผู้ถูกสังเกต คือนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 4 ขึ้นไปและแพทย์ประจำบ้านภาคศึกษาศาสตร์ ผู้สังเกตคืออาจารย์แพทย์จำนวน 2 คน สังเกตผู้ฝึกอบรม 30 คนเป็นเวลา 3 เดือน เก็บข้อมูลโดยเริ่มต้นจากการทำการสำรวจประเมินความต้องการจำเป็น ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตขณะปฏิบัติงานเป็นมาตรวัด 5 ระดับ และเขียนบันทึกภาคสนาม

จากที่กล่าวมาจะให้เห็นได้ว่า วิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเจาะจงได้ถูกพัฒนาให้นำมาใช้ได้จริงได้ง่ายขึ้นแล้ว และผู้เขียนเชื่อว่าในโรงเรียนวิทยาศาสตร์สุขภาพยังมีกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแตกต่างกันออกไปตามบริบทภาควิชาหรือสาขาวิชาชีพมากมายที่หลายคนยังไม่รู้ ถ้าหากผู้อ่านท่านใดสนใจจะทำวิจัยแนวนี้ แต่ไม่แน่ใจว่าทำอย่างไรก็ติดต่อผ่านเราได้ที่คลินิกรับปรึกษาด้านการศึกษา จองนัดหมายเพื่อพูดคุยกับผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาผ่านทางระบบออนไลน์ได้ฟรีครับ แคกดที่ [SHEE Consult](http://SHEEConsult.com) แล้วเจอกันนะครับ

เรื่องสุดท้าย อารมณ์และการเรียนรู้ทางคลินิก จากการทำงานกับสหสาขาวิชาชีพในหอผู้ป่วยนอก วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการรายงานตนเองและสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้ ผลลัพธ์ และอารมณ์ของนักศึกษาในการเรียนรู้ร่วมกับสหสาขาวิชาชีพในคลินิกออร์โธปิดิกส์ หอผู้ป่วยนอก ผู้ให้ข้อมูลและผู้ถูกสังเกต คือ นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 6 และนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 โดยอาจารย์และพยาบาลจะช่วยกันเลือกผู้ป่วยที่เหมาะสมให้ทำงานร่วมกัน 2 วันต่อสัปดาห์ รวมระยะเวลา 12 วัน คิดเป็นจำนวนทั้งหมด 72 ชั่วโมงที่ปฏิบัติงานร่วมกัน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยใช้บันทึกภาคสนามและให้นักศึกษาเขียนรายงานสะท้อนคิดตนเอง ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา